

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Кафедра практичної психології

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Психологія віктимної поведінки

(шифр і назва навчальної дисципліни)
спеціальність 8.03010201 «Психологія»
(шифр і назва спеціальності)
спеціалізація _____
(назва спеціалізації)
інститут, факультет, відділення Інститут людини
(назва інституту, факультету, відділення)

2015 – 2016 навчальний рік

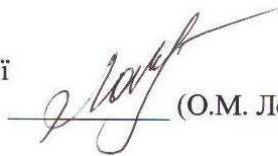
Робоча програма «Психологія віктимної поведінки» для студентів за спеціальністю «Психологія».

Розробник: Клібайс Тетяна Володимирівна, кандидат психологічних наук, викладач кафедри практичної психології.

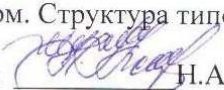
Робочу програму схвалено на засіданні кафедри практичної психології

Протокол від “27” серпня 2015 року № 1

Завідувач кафедри практичної психології

 (О.М. Лозова)

Розподіл годин звірено з робочим планом. Структура типова.

Заступник директора Інституту людини Н.А. Клішевич

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма з дисципліни «Психологія віктимної поведінки» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою практичної психології на основі освітньої програми підготовки магістрів відповідно до навчального плану для всіх спеціальностей денної форми навчання.

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Психологія віктимної поведінки» складена відповідно до робочого навчального плану магістрів напрямку 8.03010201 «Психологія».

Дисципліна вивчається у одинадцятому семестрі та складається з таких тем:

- Зміст і форми віктимної поведінки особистості
- Чинники віктимної поведінки особистості
- Гендерно-вікові аспекти віктимної поведінки особистості
- Психологічна діагностика особистості з девіаціями поведінки
- Психологічні умови профілактики і корекції девіантної поведінки особистості

Мета даного курсу полягає у формуванні знань щодо змісту, видів, психологічних чинників та психологічних особливостей корекції віктимної поведінки особистості, а також сприяння розвитку відповідних умінь та навичок. При цьому основними *завданнями* курсу є:

- розкрити психологічний зміст віктимної поведінки особистості,
- визначити психологічні чинники їх виникнення;
- висвітлити особливості діяльності психолога з профілактики та корекції віктимної поведінки.

Вимоги до знань та умінь. Вивчивши курс «Психологія віктимної поведінки» студент повинен:

Знати:

- психологічний зміст поняття “віктимна поведінка”;
- форми прояву віктимної поведінки;
- чинники виникнення віктимної поведінки особистості;
- вікові і гендерні особливості прояву віктимної поведінки особистості;
- принципи, стадії, методи психологічної діагностики віктимної поведінки та її чинників;
- особливості діяльності психолога щодо профілактики віктимної поведінки особистості.
- особливості діяльності психолога щодо корекції віктимної поведінки особистості.
- основні напрями соціально-психологічної реабілітації особистості з віктимною поведінкою.

Уміти:

- виявляти зміст і види віктимної поведінки особистості;

- визначати фактори, що сприяють відхиленням у поведінці особистості;
- використовувати методи психологічної діагностики особистості з віктимною поведінкою;
- надавати психологічну допомогу особистості з віктимною поведінкою, у тому числі по телефону довіри і в анонімному консультуванні.

Місце в структурно-логічній схемі спеціальності. Навчальна дисципліна «Психологія віктимної поведінки» є нормативним курсом циклу професійно-практичної підготовки фахівця із практичної психології, що розширює та поглиблює знання із загальної психології, вікової психології, патопсихології, психотерапії. тощо. Вивчення її рекомендується планувати протягом четвертого або п'ятого року навчання після вивчення загальної психології.

Обсяг курсу – 144 години, з яких 24 години лекцій, 24 години семінарських занять, 88 годин самостійної роботи.

Система контролю та оцінки. Протягом вивчення дисципліни оцінюються доповіді та відповіді студентів на семінарських заняттях, реферати з окремих питань, письмові тестові експрес-опитування, самостійні роботи, модульні контрольні роботи, завершується вивчення курсу заліком.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

І. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 0102 «Психологія»	нормативна	
Модулів – 1	Спеціальність 8.03010201 «Психологія»	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		6-й	-
		Семестр	
Загальна кількість годин – 144		11	-
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 13	Освітній ступінь <u>магістр</u>	Лекції	
		24 год.	-
		Практичні, семінарські	
		24 год.	-
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		88 год.	-
		Модульний контроль	
		8	
		Вид контролю:	
		залік	-

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин							
		Разом	Аудиторні:	лекцій	практичні заняття	семінарських	Самостійна робота	Консультації	Модульний контроль
Змістовий модуль I «Психологічні основи віктимної поведінки особистості»									
1	Зміст і форми віктимної поведінки особистості	23	8	4		4	15		
2	Чинники віктимної поведінки особистості	23	8	4		4	15		
3	Гендерно-вікові аспекти віктимної поведінки особистості	23	8	4		4	15		
Модульна контрольна робота		4							4
Разом:		73	24	12	-	12	45		4
Змістовий модуль II «Діяльність психолога з надання психологічної допомоги особистості з віктимною поведінкою»									
4	Психологічна діагностика особистості з девіаціями поведінки	32	12	6		6	20		
5	Психологічні умови профілактики і корекції девіантної поведінки особистості.	35	12	6		6	23		
Модульна контрольна робота		4							4
Разом:		71	24	12		12	43		4
Усього		144	48	24	-	24	88		8

Зміст модуля І

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Тема 1. Зміст і форми віктимної поведінки особистості.

Поняття про віктимну поведінку. Відхилення поведінки від соціальних і моральних норм. Віктимна поведінка. Віктимна поведінка як наслідок компенсації почуття неповноцінності (А.Адлер. Е. Еріксон), незадоволення потреби в самоповазі (А. Маслоу). Теоретичні підходи до пояснення феномена психологічної жертви. Психологічний аналіз сутності понять: «віктимність», «віктимізації», «віктимна ситуація», «віктимогенний потенціал», «віктимна поведінка». Форми прояву та етапи розвитку віктимної поведінки.

Семінарське заняття 1.

1. Предмет дисципліни «Психологія віктимної поведінки»
2. Поняття про віктимну поведінку
3. Прояви віктимної поведінки особистості
4. Теоретичні підходи до пояснення феномена психологічної жертви
5. Психологічний аналіз сутності понять: «віктимність», «віктимізації», «віктимна ситуація», «віктимогенний потенціал», «віктимна поведінка»
6. Форми прояву та етапи розвитку віктимної поведінки
7. Прояви девіантної поведінки особистості у сфері найбільш значущих соціальних відносин

Самостійна робота студентів.

Вивчення першоджерел (див. рекомендовану літературу).

Знайомство з додатковою літературою (див. додаткову літературу).

Складання конспектів, блок-схем та опорних конспектів з теми.

Складання термінологічного словника.

Контрольні питання і завдання:

- Які ви знаєте норми оцінки поведінки особистості?
- Поясніть, у чому проявляється віктимна поведінка особистості. Наведіть приклади.
- Укажіть види девіантної поведінки та дайте їх стислий аналіз.
- Поясніть, чому суїцид відносять до проявів девіантної поведінки особистості. Які ще прояви аутодеструктивної поведінки особистості ви можете назвати?
- Якими є рівні прояву віктимної поведінки особистості
- Обґрунтуйте, чому віктимну поведінку особистості можна трактувати як девіантну.
- В чому полягає пізнавальна функція віктимології?
- Які ви знаєте види та типи поведінки жертви?
- Укажіть основні теоретичних підходів до пояснення феномена психологічної

жертви.

- Поясніть, у чому проявляється віктимність особистості. Наведіть приклади.
- Які можна виокремити види віктимогенних ситуацій?
- Як називається процес накопичення і реалізації зовні властивої особистості віктимності?
- Проведіть психологічний аналіз віктимної диспозиції поведінки.
- Розкрийте етапи розвитку віктимної поведінки.

Самостійна робота до практичних занять (СРПЗ).

1. Складіть таблицю «Порівняння поняття нормальна, аномальна, девіантна та віктимна поведінка особистості».

2. Надати психологічний аналіз сутності понять: «віктимність», «віктимізації», «віктимна ситуація», «віктимогенний потенціал», «віктимна поведінка».

3. Підготовка доповіді на тему «Форми прояву та етапи розвитку віктимної поведінки».

4. Наведіть приклади сприяючої та провокуючої віктимної поведінки.

5. Визначити аспекти дослідження віктимної поведінки.

Список рекомендованої літератури

Основна

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки / О.І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2006. – 92 с.

2. Змановская Е.В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения) : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е.В. Змановская. – М. : Академия, 2003. – 288 с.

3. Клейберг Ю.А. Психология девиантного поведения / Ю.А. Клейберг. – М. : Сфера, 2003. – 160 с.

Додаткова

1. Аддиктивное состояние человека : учеб. пособие / С.В. Дремов, А.М. Уразаев, Н.Л. Мамышева. – Томск : Изд-во Томского гос. пед. ун-та, 2000. – 90 с.

2. Андреев Н.А. Асоциальное поведение несовершеннолетних / Н.А. Андреев. – Самара : Издательство Самарского юрид. ин-та Минюста России, 2001. – 153 с.

3. Бэрн Р. Агрессия / Р. Бэрн, Д. Ричардсон ; пер. с англ. – СПб. : Питер, 1999. – 352 с.

4. Зелинский А.Ф. Криминальная психология / А.Ф. Зелинский. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 240 с.

5. Дроздов О.Ю. Проблемы агрессивной поведінки особистості : навч. посіб. / О.Ю. Дроздов, М.А. Скок – Чернігів : ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2000. – 156 с.

6. Зимбардо Ф. Социальное влияние / Ф. Зимбардо ; пер. с англ. – СПб. : Питер, 2000. – 448 с.

7. Курек Н.С. Нарушения психической активности и злоупотребление психоактивными веществами в подростковом возрасте/ Н.С. Курек. – СПб. : Алетейя, 2001. – 220 с.
8. Миньковский Г. Наркотизм: профилактика и стратегия борьбы / Г. Миньковский, Э. Побегайло, К. Ревин. – М. : РАН.ИНИОН, 1999. – 154 с.
9. Экман П. Психология лжи/ П. Экман. – СПб. : Питер, 2000. – 272 с.

Тема 2. Чинники віктимної поведінки особистості.

Групи факторів, що зумовлюють віктимну поведінку особистості. Соціальні фактори як несприятливі соціальні, економічні, політичні, правові умови існування суспільства. Феномен “порівняльної депривації” як наслідок розшарування суспільства, наявності привілеїв у невеликої кількості людей. Соціально-психологічні фактори, пов’язані з несприятливими особливостями взаємодії особистості зі своїм найближчим оточенням, з негативним впливом останнього на розвиток особистості. Роль сім’ї у становленні особистості з віктимною поведінкою. Роль ЗМІ у виникненні віктимної поведінки.

Стилі сімейного виховання, що сприяють формуванню віктимної поведінки. Індивідуально-психологічні фактори, що пов’язані з наявністю певних характеристик індивіда, які утруднюють процес його соціалізації. Неадекватна самооцінка і рівень домагань, підвищений рівень тривожності, агресивність, соромливість, морально деформовані і протиправні ціннісні орієнтації як причини віктимної поведінки. Відставання в загальному розвитку, що викликане хворобами, фізичні вади та їх вплив на відхилення в поведінці.

Семінарське заняття 2.

1. Групи факторів, що зумовлюють віктимність у поведінці особистості.
2. Соціальні фактори як несприятливі соціальні, економічні, політичні, правові умови існування суспільства.
3. Феномен “порівняльної депривації”.
4. Соціальні чинники віктимної поведінки.
5. Соціально-психологічні чинники віктимної поведінки.
6. Педагогічні чинники віктимної поведінки особистості.
7. Індивідуально-психологічні чинники віктимної поведінки особистості.

Самостійна робота студентів.

Вивчення першоджерел (див. рекомендовану літературу).

Знайомство з додатковою літературою (див. додаткову літературу).

Складання конспектів, блок-схем та опорних конспектів з теми.

Складання термінологічного словника.

Контрольні питання і завдання:

- Назвіть основні теоретичні підходи до пояснення чинників віктимної поведінки.
- Укажіть соціокультурні чинники віктимної поведінки особистості.
- Які соціально-психологічні чинники зумовлюють віктимну поведінку особистості?

- Проаналізуйте існування феноменів популярно-неадекватного батьківського відношення, сприяючих формуванню віктимної поведінки дитини.
- Розкрийте вікові особливості психічного стану та поведінку дітей, які дозволяють припустити здійснення насильства щодо них.
- Проаналізуйте особливості дітей, які найчастіше стають жертвами шкільного насильства.
- Розкрийте психологічні особливості жертв зґвалтувань.
- Укажіть основні психологічні підструктури віктимної поведінки жертв шахрайства.
- Проаналізуйте індивідуально-психологічні особливості жінок-жертв сімейного насильства.

Самостійна робота до практичних занять (СРПЗ).

1. Підготувати відповідь на питання «Основні теоретичні підходи до пояснення причин віктимної поведінки?» (психоаналітичний підход, біхевіоризм, когнітивний та гуманістичний підход).
2. Підготовка повідомлення «Групи факторів, що зумовлюють віктимну поведінку особистості»
3. Підготовка доповіді «Чинники, які детермінують віктимну поведінку особистості».
4. Складання блок-схеми «Соціальні фактори віктимної поведінки».
5. Підготовка до аналізу ситуацій прояву індивідуально-психологічних особливостей віктимної поведінки особистості.
6. Підготовка діалогів для демонстрації моделі формування віктимної поведінки особистості.
7. Осмислення емоційних, когнітивних і поведінкових особливостей віктимної поведінки особистості

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки / О.І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2006. – 92 с.
2. Вакуліч Т.М. Психологія віктимної поведінки. / Т.М. Вакуліч. – К. : Наук. світ, 2009. – 152 с.

Додаткова

1. Аддиктивное состояние человека: учеб. пособие / С.В. Дремов, А.М. Уразаев, Н.Л. Мамышева. – Томск : Изд-во Томского гос. пед. ун-та, 2000. – 90 с.
2. Андреев Н.А. Асоциальное поведение несовершеннолетних / Н.А. Андреев. – Самара : Издательство Самарского юрид. ин-та Минюста России, 2001. – 153 с.
3. Бардиер Г. Интолерантность и девиантное поведение / Г.И. Бардиер. – СПб. : Изд-во СПб ГУ, 2003 – 41 с.
4. Бэрон Р. Агрессия / Р. Бэрон, Д. Ричардсон ; пер. сангл. – СПб. : Питер, 1999. – 352 с.

5. Вроно Е.М. Поймите своего ребенка: о детских страхах, конфликтах и других проблемах/ Е.М. Вроно. – М. : Дрофа, 2002. – 223 с.
6. Глассер И. Школа без неудачников / И. Глассер ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1991. – 184 с.
7. Говорун Т.В. Гендерна психологія / Т.В. Говорун, О.А. Кікінеджі. – К. : Либідь, 2003.
8. Грановская Р.М. Конфликт и творчество в зеркале психологии / Р.М. Грановская. – М. : Генезис, 2002. – 573 с.
9. Дробинская А.О. Школьные трудности «нестандартных» детей / А.О. Дробинская. – М. : Школа – Пресс, 2001. – 144 с.
10. Макаренко А.С. С любовью и тревогой/ А.С. Макаренко. – К. : Изд-во УСХА, 1989. – 368 с.
11. Семья в психологической консультации / Под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. – М. : Педагогика, 1989. – 208 с.
12. Соколова Е.Т. Самосознание и самооценка при аномалиях личности/ Е.Т. Соколова – М. : Изд-во МГУ, 1989. – 215 с.
13. Эйдемиллер Э.Г. Психология и психотерапия семьи / Э.Г. Эйдемиллер, В. Юстицкис. – 2-е изд., расш. и доп.. – СПб. : Питер, 2000. – 656 с.

Тема 3. Гендерно-вікові аспекти девіантної поведінки особистості.

Передумови формування віктимної поведінки у дошкільному віці: несприятливий стиль і умови сімейного виховання, дефіцит спілкування з батьками та однолітками та ін. Шкільна дезадаптація, відсутність навичок взаємодії з соціумом як передумови віктимної поведінки молодшого школяра.

Вікові особливості становлення особистості підлітка і їх вплив на формування віктимної поведінки. Особистісні відхилення в підлітковому віці (синдром відчуження, реалізація, деперсоналізація, депресія, дисморфофобія) та їх вплив на відхилення у поведінці підлітків. Психологічні особливості формування віктимної поведінки в процесі соціалізації особистості. Вплив батьківсько-дитячих стосунків на формування віктимної поведінки підлітків. Міжособистісна залежність як прояв віктимної поведінки особистості.

Семінарське заняття 3.

1. Шкільна дезадаптація, відсутність навичок взаємодії з соціумом як передумови віктимної поведінки молодшого школяра.
2. Вікові особливості становлення особистості підлітка і їх вплив на формування віктимної поведінки.
3. Гендерні особливості віктимної поведінки особистості та їх чинники..
4. Психологічні особливості формування віктимної поведінки в процесі соціалізації особистості.
5. Вплив батьківсько-дитячих стосунків на формування віктимної поведінки підлітків.
6. Емоційні, когнітивні і поведінкові особливості віктимної поведінки особистості.
7. Міжособистісна залежність як прояв віктимної поведінки особистості.

Самостійна робота студентів

Вивчення першоджерел (див. рекомендовану літературу).

Знайомство з додатковою літературою (див. додаткову літературу).

Складання конспектів, блок-схем та опорних конспектів з теми.

Складання термінологічного словника.

Контрольні питання і завдання:

- Шкільна дезадаптація як чинник відхилень у поведінці молодшого школяра.
- Проаналізуйте особливості віктимної поведінки підлітків.
- Дайте аналіз гендерних особливостей прояву віктимної поведінки особистості.
- Гендерні стереотипи і їх вплив на прояви віктимної поведінки особистості.
- Визначте можливі фактори, які сприяли проявам віктимної поведінки в даній ситуації.
- Що сприяє формуванню віктимної поведінки особистості в процесі її соціалізації?
- Яким чином виявляються вікові особливості прояву віктимної поведінки особистості?
- Які вам відомі хибні аперцептивні схеми, що підтримують неадаптивні та неефективні моделі поведінки дитини?
- Проаналізуйте несприятливі умови сімейного виховання як фактора віктимної поведінки особистості
- Розкрийте типи організації особистості підлітків, внаслідок впливу батьківсько-дитячих стосунків.
- Проаналізуйте особливості віктимної поведінки підлітків
- Розкрийте емоційні, когнітивні і поведінкові особливості віктимної поведінки особистості.
- Дайте аналіз міжособистісної залежності, як прояву віктимної поведінки особистості.
- Проведіть психологічний аналіз невротичної і зрілої любові.
- Укажіть основні симптоми подружньої залежності
- Які вам відомі критерії співзалежності подружніх відносин?

Самостійна робота до практичних занять (СРПЗ).

1. Підготовка до дискусії «Підлітковий вік, як група ризику в контексті віктимної поведінки (труднощі перехідного періоду; граничність і невизначеність становища підлітка; суперечності, зумовлені перебудовою механізмів соціального контролю).

2. Складання блок-схеми «Особистісні розлади, які властиві віктимній поведінці підлітків».

3. Підготовка до групового обговорення. Наведіть якомога більше аргументів до тези: «Прояви віктимної поведінки особистості мають також гендерні особливості».

4. Підготовка до дискусії «Психологічні особливості формування віктимної поведінки в процесі соціалізації особистості».

5. Підготовка до дискусії «Типи організації особистості підлітків, внаслідок впливу батьківсько-дитячих стосунків (шизоїдний тип організації особистості, параноїдний тип особистості, нарцистичний тип організації особистості, депресивний тип, маніакальний/гіпоманіакальний (циклотимний) тип організації, obsесивно-компульсивний тип організації особистості, істеричний тип особистості)».

6. Підготовка доповіді «Емоційні, когнітивні і поведінкові особливості віктимної поведінки особистості крізь призму захисних механізмів».

7. Підготовка доповіді на тему «Міжособистісна залежність як прояв віктимної поведінки особистості».

Список рекомендованої літератури

Основна

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки / О.І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2006. – 92 с.

2. Вакуліч Т.М. Психологія віктимної поведінки./ Т.М. Вакуліч. – К.: Наук. світ, 2009. – 152 с.

3. Змановская Е.В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения): учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е.В. Змановская. – М.: Академия, 2003. – 288 с.

4. Клейберг Ю.А. Психология девиантного поведения / Ю.А. Клейберг. – М.: Сфера, 2003. – 160 с.

5. Максимова Н.Ю. Психологія адиктивної поведінки: навч. посібник/ Н.Ю. Максимова. – К.: Київський у-нт, 2002. – 308 с.

Додаткова

1. Андреев Н.А. Асоциальное поведение несовершеннолетних / Н.А. Андреев. – Самара: Издательство Самарского юрид. ин-та Минюста России, 2001. – 153 с.

2. Вроно Е.М. Поймите своего ребенка: о детских страхах, конфликтах и других проблемах/ Е.М. Вроно. – М.: Дрофа, 2002. – 223 с.

3. Говорун Т.В. Гендерна психологія / Т.В. Говорун, О.А. Кікінеджі. – К.: Либідь, 2003.

4. Дробинская А.О. Школьные трудности «нестандартных» детей / А.О. Дробинская. – М.: Школа – Пресс, 2001. – 144 с.

5. Кон И.С. Психология ранней юности: кн. для учителя/ И.С. Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 255 с.

6. Личко А.Е. Психопатия и акцентуация характера у подростков/ А.Е. Личко. – 2-е изд. – Л.: Медицина, 1983.

7. Підласий І.П. Корекція девіантної поведінки молодших школярів: експерим. мат-ли / І.П. Підласий, О.В. Шарапова. – Черкаси: ЧДГУ, 2002. – 44 с.

8. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста/ Ф. Райс; пер. сангл. – СПб.: Питер, 2000. – 656 с.

9. Реан А.А. Социальная педагогическая психология/ А.А. Реан, Я.Л. Коломинский. – СПб.: Питер, 1999. – 416 с.

Змістовий модуль II ДІЯЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГА З НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБИСТОСТІ З ВІКТИМНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Тема 4. Психологічна діагностика особистості з віктимною поведінкою.

Принципи психологічної діагностики віктимної поведінки: системний підхід, індивідуальний підхід, принцип педагогічного оптимізму, прогностичність тощо. Стадії діагностики: попередня стадія (виявлення зовнішніх особливостей віктимної поведінки, попереднє формулювання гіпотези щодо можливих причин віктимної поведінки), стадія уточнення (аналіз соціально-психологічних, педагогічних та індивідуально-психологічних чинників віктимної поведінки), заключна стадія (вивчення індивідуально-психологічних якостей особистості, її фізичного і психічного здоров'я з метою уточнення причин віктимної поведінки й прогнозування тенденцій особистісного розвитку). Методи психологічної діагностики віктимної поведінки. Особливості спостереження, тестування, опитування.

Семінарське заняття 4.

1. Мета і стадії психологічної діагностики віктимної поведінки особистості.
2. Методи психологічної діагностики змісту і чинників віктимної поведінки особистості.
3. Принципи психологічної діагностики віктимної поведінки дітей.
4. Методи діагностування девіантної та віктимної поведінки особистості.

Самостійна робота студентів.

Вивчення першоджерел (див. рекомендовану літературу).

Знайомство з додатковою літературою (див. додаткову літературу).

Складання конспектів, блок-схем та опорних конспектів з теми.

Складання термінологічного словника.

Контрольні питання і завдання:

- Проаналізуйте методи діагностики самооцінки і рівня домагань особистості з віктимною поведінкою.
- Якою є мета психологічної діагностики віктимної поведінки особистості?
- Дайте загальну характеристику методів психологічної діагностики особистості з віктимною поведінкою.
- Проаналізуйте методи діагностики особливостей міжособистісних стосунків особистості з віктимною поведінкою.
- Охарактеризуйте проєктивні методики дослідження особистості для виявлення внутрішньоособистісного або міжособистісного конфлікту.
- Укажіть методи діагностики станів і властивостей особистості, які мають першочергове значення для процесу соціальної адаптації і регуляції поведінки.

Самостійна робота до практичних занять (СРПЗ).

1. Заповніть наступну схему прикладами з власного досвіду:

<i>Методи діагностики девіантної поведінки</i>	<i>Методи діагностики віктимної поведінки</i>

2. Методи психологічної діагностики змісту і проявів віктимної поведінки особистості.
3. Спостереження, як метод вивчення особливостей віктимної поведінки.
4. Методи діагностики видів віктимної поведінки.
3. Ознайомлення з методами психодіагностики самосвідомості з віктимною поведінкою.
4. Методи вивчення самостворення.
6. Методи дослідження рівня домагань (методика визначення рівня домагань (Ф. Хоппе).
7. Ознайомлення з проєктивними методиками, тестами та опитувальниками для дослідження психологічних особливостей осіб з віктимною поведінкою.
10. Складання блок-схеми «Особливості поведінки і зовнішнього вигляду досліджуваного з віктимною поведінкою».
11. Підготовка до дискусії «Схема проведення спостереження».
13. Підготовка до дискусії «Опитувальники, проєктивні методики, соціометричні методики, як інструмент дослідження особливостей віктимної поведінки».
15. Розробка блок-схеми «Мета і стадії психологічної діагностики віктимної поведінки особистості».
16. Аналіз ситуації «Віктимна поведінка у власному житті».

Список рекомендованої літератури:

Основна

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки / О.І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2006. – 92 с.
2. Максимова Н.Ю. Психологія адиктивної поведінки : навч. посібник/ Н.Ю. Максимова. – К. : Київський у-нт, 2002. – 308 с.

Додаткова

1. Антонова–Турченко А.Г. Психологическая диагностика и коррекция трудновоспитуемых детей и подростков : учеб. пособие / А.Г. Турченко. – К., 1997. – 312 с.
2. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л.Ф. Бурлачук. – СПб. : Питер, 2000. – 538 с.
3. Протасова Н.И. Психологическая диагностика девиантного поведения несовершеннолетних : метод. рекомендации / Н.И. Протасова. – Астрахань : Издательство АГПУ, 2000. – 26 с.

4. Эйдемиллер Э.Г. Психология и психотерапия семьи / Э.Г. Эйдемиллер, В. Юстицкис. – 2-е изд., расш. и доп.. – СПб. : Питер, 2000. – 656 с.

Тема 5. Психологічні умови профілактики і корекції віктимної поведінки

Зміст, функції і етапи профілактики і корекції віктимної поведінки особистості. Створення передумов попередження відхилень у поведінці через пропаганду здорового образу життя, формування сприятливого соціально-психологічного клімату в мікросоціальному оточенні особистості, створення можливостей для самореалізації особистості в суспільстві тощо. Напрями психологічної допомоги особистості: психологічна превенція (попередження, профілактика) і психологічна інтервенція (подолання, корекція, реабілітація). Психодіагностика як допоміжний засіб надання психологічної допомоги особистості з віктимною поведінкою. Проблема соціально-психологічної реабілітації особистості з віктимною поведінкою. Особливості роботи “телефону довіри” як анонімного консультування особистості, схильної до віктимної поведінки. Психологічні основи профілактики і корекції віктимної поведінки особистості. Основні напрями, види та принципи профілактики віктимної поведінки особистості. Форми психологічної корекції віктимної поведінки особистості. Методи психокорекції віктимної поведінки особистості.

Семінарське заняття 5.

1. Зміст, функції і етапи профілактики і корекції віктимної поведінки особистості.
2. Основні підходи до надання психологічної допомоги особистості з віктимною поведінкою.
3. Особливості профілактики віктимної поведінки особистості дитини.
4. Форми і методи профілактики і корекції віктимної поведінки особистості.
5. Проблема соціально-психологічної реабілітації особистості з віктимною поведінкою.

Самостійна робота студентів.

Вивчення першоджерел (див. рекомендовану літературу).

Знайомство з додатковою літературою (див. додаткову літературу).

Складання конспектів, блок-схем та опорних конспектів з теми.

Складання термінологічного словника.

Контрольні питання і завдання:

- Розкрийте зміст психологічної допомоги особистості, схильної до віктимної поведінки.
- Які форми і методи психологічної допомоги є оптимальними щодо профілактики і корекції різних проявів віктимної поведінки особистості. Наведіть приклади.
- Якими є особливості діяльності психолога щодо профілактики віктимної поведінки.
- Укажіть основні підходи з надання психологічної допомоги особистості в

профілактиці і корекції віктимної поведінки.

- Проаналізуйте основні напрямки профілактики віктимної поведінки особистості.
- Які види віктимологічної профілактика ви знаєте?
- Які принципи реалізації превентивних заходів вам відомі?
- В чому полягає зміст психологічної корекції віктимної поведінки особистості?
- Проаналізуйте напрямки психокорекційних програм роботи з жінками, які зазнають насильства в сім'ї.
- Охарактеризуйте доцільність обрання індивідуальної короткострокової націленої психотерапії як одного з методів психологічної корекції віктимної поведінки особистості.
- Проаналізуйте методи психологічної корекції посттравматичних стресових розладів осіб з віктимною поведінкою.

Самостійна робота до практичних занять (СРПЗ).

1. Підготуватися до дискусії «Психологічна допомога особистості, схильній до віктимної поведінки, як комплекс соціально-психологічних заходів, що спрямовані на виявлення і виправлення умов, які сприяють проявам даної поведінки».

2. Ознайомлення з етапами профілактично - корекційної роботи: формулювання проблеми, висування гіпотези про причини девіацій, діагностичний етап з метою перевірки і уточнення гіпотези, вибір адекватних методів і технологій надання психологічної допомоги особистості, складання програми і її реалізація, контроль за ходом реалізації програми і, за необхідності, внесення до неї коректив.

3. Складання опорного конспекту «Методи психокорекції віктимної поведінки особистості».

Навчально-методична карта дисципліни
«Психологія віктимної поведінки»

Разом: 144 год., лекції – 24 год., семінарські заняття – 24 год., самостійна робота - 88 годин, семестровий контроль – залік.

Тиждень						
Модулі	Модуль І «Психологічні основи віктимної поведінки особистості»			Модуль ІІ «Діяльність психолога з надання психологічної допомоги особистості з віктимною поведінкою».		
Кількість балів за модуль	76 балів			76 балів		
Тема	Зміст і форми віктимної поведінки особистості	Чинники віктимної поведінки особистості	Гендерно-вікові аспекти віктимної поведінки особистості	Психологічна діагностика особистості з девіаціями поведінки	Психологічні умови профілактики і корекції девіантної поведінки особистості.	
Дати						
Лекції	2бала	2 бала	2бала	3 бала	3 бала	
Семінарські заняття	Зміст і форми віктимної поведінки особистості (10 балів)	Чинники віктимної поведінки особистості (10 балів)	Гендерно-вікові аспекти віктимної поведінки особистості (10 балів)	Психологічна діагностика особистості з девіаціями поведінки (15 балів)	Психологічні умови профілактики і корекції девіантної поведінки особистості. (15 балів)	
Самостійна робота	20 балів			20 балів		
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота (20 балів)			Модульна контрольна робота (20 балів)		
Підсумковий контроль	Залік. (загальна сума за курс – 152 балів, застосовується коефіцієнт 1,52)					

Вимоги та критерії оцінювання знань і умінь студентів з курсу «Психологія віктимної поведінки»

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Психологія віктимної поведінки» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

Протягом семестру оцінюється робота студентів на семінарських і практичних заняттях, виконання індивідуальних навчально-дослідних та самостійних завдань, модульні контрольні роботи. **До складання заліку допускаються студенти, які набрали протягом семестру за різні види роботи не менше 60 балів.**

Розрахунок балів проводиться за наступною схемою: оцінюються різні види роботи, виконані студентом протягом вивчення дисципліни, в 152 бали. З метою виконання рекомендацій адміністрації університету щодо застосування єдиних норм оцінок поточного контролю застосовано коефіцієнт розширення балів – 1,52. Формули розрахунків наведені в навчально-методичній карті дисципліни та в таблиці розрахунку рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти, де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у таблиці.

Таблиця 1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) та підсумкового контролю

№ з/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів
1.	Лекції	$12:1,52=7,9$
2.	Семінарські заняття	$60:1,52=39,5$
3.	Самостійна робота	$40:1,52=26,3$
5.	Модульні контрольні роботи (1, 2, 3, 4)	$40:1,52=26,3$
Загальна сума балів за роботу в семестрі		$152:1,52=100$
Підсумковий рейтинговий бал		100

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

➤ **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.

➤ **Методи письмового контролю:** самостійні письмові завдання, модульне письмове тестування.

➤ **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Таблиця відповідності шкали оцінювання ECTS з національною системою оцінювання в Україні та у Київському університеті імені Бориса Грінченка

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу з. можливими незначними недоліками
B	82 – 89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75 – 81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69 – 74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності.
E	60 – 68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35 – 59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання.
F	1 – 35 балів	Незадовільно з обов’язковим повторними вивчення курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни.

Питання до заліку з курсу «Психологія віктимної поведінки»

1. Що означає віктимологія як науковий напрям.
2. Розкрийте предмет та об’єкт дослідження віктимології.
3. В чому полягає пізнавальна функція віктимології?
4. Які ви знаєте види та типи поведінки жертви?
5. Укажіть основні теоретичних підходів до пояснення феномена психологічної жертви.
6. Поясніть, у чому проявляється віктимність особистості. Наведіть приклади.
7. Які можна виокремити види віктимогенних ситуацій?
8. Як називається процес накопичення і реалізації зовні властивої особистості віктимності?
9. Охарактеризуйте фактори реалізації віктимного потенціалу.
10. Розкрийте психологічний зміст поняття «віктимна поведінка».
11. Дайте психологічний аналіз формам прояву віктимної поведінки.
12. Обґрунтуйте, чому провокуючу віктимну поведінку особистості можна трактувати як девіантну.

- 13.Проведіть психологічний аналіз віктимної диспозиції поведінки.
- 14.Розкрийте етапи розвитку віктимної поведінки.
- 15.Назвіть основні теоретичні підходи до пояснення чинників віктимної поведінки.
- 16.Укажіть соціокультурні чинники віктимної поведінки особистості.
- 17.Які соціально-психологічні чинники зумовлюють віктимну поведінку особистості?
- 18.Проаналізуйте існування феноменів популярно-неадекватного батьківського відношення, сприяючих формуванню віктимної поведінки дитини.
- 19.Розкрийте вікові особливості психічного стану та поведінку дітей, які дозволяють припустити здійснення насильство щодо них.
- 20.Проаналізуйте особливості дітей, які найчастіше стають жертвами шкільного насильства.
- 21.Проведіть психологічний аналіз гіпервіктимності та гіповіктимності.
- 22.Які педагогічні чинники зумовлюють віктимну поведінку особистості?
- 23.Проаналізуйте індивідуально-психологічні чинники формування віктимної поведінки особистості.
- 24.Розкрийте психологічні особливості жертв зґвалтувань.
- 25.Укажіть основні психологічні підструктури віктимної поведінки жертв шахрайства.
- 26.Проаналізуйте індивідуально-психологічні особливості жінок-жертв сімейного насильства.
- 27.Що сприяє формуванню віктимної поведінки особистості в процесі її соціалізації?
- 28.Яким чином виявляються вікові особливості прояву віктимної поведінки особистості?
- 29.Які вам відомі хибні аперцептивні схеми, що підтримують неадаптивні та неефективні моделі поведінки дитини?
- 30.Проаналізуйте несприятливі умови сімейного виховання як фактора віктимної поведінки особистості
- 31.Розкрийте типи організації особистості підлітків, внаслідок впливу батьківсько-дитячих стосунків.
- 32.Проаналізуйте особливості віктимної поведінки підлітків
- 33.Розкрийте емоційні, когнітивні і поведінкові особливості віктимної поведінки особистості.
- 34.Дайте аналіз міжособистісної залежності, як прояву віктимної поведінки особистості.
- 35.Проведіть психологічний аналіз невротичної і зрілої любові.
- 36.Укажіть основні симптоми подружньої залежності
- 37.Які вам відомі критерії співзалежності подружніх відносин?
- 38.Якою є мета психологічної діагностики віктимної поведінки особистості?
- 39.Дайте загальну характеристику методів психологічної діагностики особистості з віктимною поведінкою.
- 40.Проаналізуйте методи діагностики особливостей міжособистісних стосунків особистості з віктимною поведінкою.

41. Охарактеризуйте проєктивні методики дослідження особистості для виявлення внутрішньоособистісного або міжособистісного конфлікту.
42. Укажіть методи діагностики станів і властивостей особистості, які мають першочергове значення для процесу соціальної адаптації і регуляції поведінки.
43. Дайте характеристику методу діагностики механізмів психологічного захисту.
44. Проаналізуйте методики дослідження, які дають можливість виявити окремі початкові симптоми порушень особистості, їх розвитку й прояву в поведінці та діяльності людини.
45. Укажіть методи, що дозволяють діагностувати силу переживання психотравмуючої ситуації.
46. Проаналізуйте методи діагностики емоційних-особистісних особливостей осіб з віктимною поведінкою.
47. Розкрийте методи діагностики тривожності особистості з віктимною поведінкою.
48. Розкрийте зміст психологічної допомоги особистості, схильної до віктимної поведінки.
49. Укажіть основні підходи з надання психологічної допомоги особистості в профілактиці і корекції віктимної поведінки.
50. Проаналізуйте основні напрямки профілактики віктимної поведінки особистості.
51. Які види віктимологічної профілактики ви знаєте?
52. Які принципи реалізації превентивних заходів вам відомі?
53. В чому полягає зміст психологічної корекції віктимної поведінки особистості?
54. Проаналізуйте напрямки психокорекційних програм роботи з жінками, які зазнають насильства в сім'ї.
55. Дайте аналіз особливості індивідуального консультування осіб з віктимною поведінкою.
56. Розкрийте суть і основні завдання групової роботи в корекції віктимної поведінки особистості.
57. Охарактеризуйте доцільність обрання індивідуальної короткострокової націленої психотерапії як одного з методів психологічної корекції віктимної поведінки особистості.
58. Проаналізуйте методи психологічної корекції посттравматичних стресових розладів осіб з віктимною поведінкою.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки / О.І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2006. – 92 с.
2. Вакуліч Т.М. Психологія віктимної поведінки./ Т.М. Вакуліч. – К. : Наук. світ, 2009. – 152 с.
3. Максимова Н.Ю. Психологія адиктивної поведінки : навч. посібник/ Н.Ю. Максимова. – К. : Київський у-нт, 2002. – 308 с.

Додаткова

1. Антонова–Турченко А.Г. Психологическая диагностика и коррекция трудновоспитуемых детей и подростков : учеб. пособие / А.Г. Турченко. – К., 1997. – 312 с.
2. Гаджиева Н.М. Основы развития самосознания. Тренинг самосовершенствования / Н.М. Гаджиева, Н.Н. Никитина, Н.В. Кислинская. – Екатеринбург : Деловая книга, 1998. – 144 с.
3. Глассер И. Школа без неудачников / И. Глассер ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1991. – 184 с.
4. Ковалев А.Г. Психологические основы исправления правонарушителя/ А.Г. Ковалев. – М. : Юридическая литература, 1968.
5. Козубовська І.В. Соціальна профілактика девіантної поведінки: корекція відхилень у поведінці важковиховуваних дітей у процесі професійного педагогічного спілкування / І.В. Козубовська, Г.В. Товканець. – Ужгород : Патент, 1998. – 195 с.
6. Миньковский Г. Профилактика правонарушений среди несовершеннолетних / Г. Миньковский, А. Тузов. – К. : Политиздат Украины, 1987. – 215 с.
7. Підласий І.П. Корекція девіантної поведінки молодших школярів : експерим. мат-ли / І.П. Підласий, О.В. Шарапова. – Черкаси : ЧДГУ, 2002. – 44 с.
8. Протасова Н.И. Психологическая помощь детям с девиантным поведением : метод. рекомендации/ Н.И. Протасова. – Астрахань : Издательство АГПУ, 2000. – 19 с.
9. Психокорекційні техніки як засіб формування адекватного образу – Я і саморегуляції неповнолітніх з поведінковими девіаціями / (уклад.). Н.М. Апетит. – Чернівці : Рута, 2000. – 41 с.
10. Психологическая профилактика недисциплинированного поведения учащихся / Под ред. Л.Н. Прокопиенко, В.А. Татенко. – К. : Вища школа, 1989. – 254 с.
11. Семья в психологической консультации / Под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. – М. : Педагогика, 1989. – 208 с.
12. Степанов В.Г. Психология трудных школьников : учеб. пособие для учителей и родителей/ В.Г. Степанов. – М. : Академия, 1998. – 320 с.
13. Эйдемиллер Э.Г. Психология и психотерапия семьи / Э.Г. Эйдемиллер, В. Юстицкис. – 2-е изд., расш. и доп.. – СПб. : Питер, 2000. – 656 с.